

EUHARISTIJSKO SLAVLJE I DAN GOSPODNJI U HRVATSKIM KATEKIZMIMA ZA KRIZMANIKE

Bernardin Škunca

U ovom prilogu razmišljamo o suradnji između kateheze i liturgije — ta dva temeljna mjesta navještaja vjere. Očito je da se u nas upravo ta dva mjesta sve više povezuju. Katehetske ljetne škole — kao već potvrđeno mjesto našeg pokoncilskog katehetskog gibanja — potvrda su takve želje¹. Uostalom, takvi su pomaci općecrkvenih razmjera. Ako je s pravom zapaženo da je »kateheza dugo hodala bez liturgije«, sa zadovoljstvom se konstatira kako je »porasla svijest da su liturgija i kateheza dva gledišta poslanja Crkve prema jednom te istom sadržaju«².

Ne želimo ipak skrivati činjenicu da usklađenost između kateheze i liturgije još nije postignuta³. Jedno od pitanja u kojemu se očekuje veća usklađenost između tih dviju navjestiteljskih službi jest misa/euharistijsko slavlje i dan Gospodnji. U ovom ćemo se prilogu zaustaviti baš na tom području, s omeđenim pitanjem: kako naši pokoncilski katekizmi vrednuju misu/euharistijsko slavlje i dan Gospodnji?

U našoj se analizi zaustavljam samo na katekizmima za krizmanike, i to iz dva razloga: ponajprije, u jednom kratkom radu (s ograničenim prostorom) nije moguće ući u širi krug katekizama; zatim, katekizmi za krizmanike su, per se, najzaokruženiji sažetak vjeronaučne građe i trebali bi predstavljati zaokruženi prikaz navještaja vjere. Ispitujemo, dakle, katekizme za krizmanike, i to one koji su sada u opticaju na hrvatskom jezičnom području:

¹ Uvidom u programe *Katehetskih ljetnih škola*, koje svake godine okupljaju oko 250—300 sudionika, može se konstatirati da su liturgijske ili liturgiji bliske teme u našoj katehezi sve prisutnije. O tome vidi: *Naša kateheza i Drugi vatikanski sabor* (Radovi katehetskih ljetnih škola 1983—1985), KS, Zagreb 1987, napose str. 83—94; 124—130; 213—248; 291—300.

² D. SARTORE, *Catechesi e liturgia*, u *Nuovo dizionario di liturgia* (a cura di Domenico Sartore e Achille M. Triacca), ed. Paoline, Rim 1984, 229.

³ O tome vidi: D. SARTORE, *Catechesi*, 229; E. ALBERICH, *Kateheza i crkvena praksa* (prijevod s talijanskog), izd. Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1986., 199—212.

1. Stanko WEISSGERBER, *S VJEROM U ŽIVOT*, katekizam za osmi razred osnovne škole (Priručnik za katehetu), izd. Katehetski izdavački centar, Čakovec 1972.

2. Više autora, *SNAGOM DUHA, KRŠĆANSKA PUNOLJETNOST*, priručnik za krizmanike, izd. Katehetsko vijeće subotičke biskupije, Subotica 1979.

3. S. Mirjam-Magdalena ŠURJAN, osu, *BIT ĆETE MI SVJEDOCI*, treće obnovljeno izdanje, Zagreb 1979.

4. Josip BARIČEVIĆ, Ana ZELIĆ i dr. (uredio Josip Baričević), *SNAGOM DUHA*, Uvođenje u vjeru i život kršćanske zajednice — Priprava za sakrament potvrde, šesto izdanje, KS, Zagreb 1983.

5. Živko KUSTIĆ (pripremio tekst), *MAČ DUHA*, Knjiga za krizmanike, drugo prošireno izdanje, GK, Zagreb 1984.

6. Ivan PAVIĆ, *KNJIGA O BOŽJEM NARODU*, *Radosna vijest* II dio, Biblijsko-katehetski priručnik za mladež, četvrto izdanje, Zagreb 1984.

7. HEFFLER-KORNFEIND / Nikola KOLAREK (priredio), *SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK*, izd. Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, Đakovo 1984.

1. PANORAMIČKA SLIKA EUHARISTIJSKOG SLAVLJA I DANA GOSPODNJEG U NAŠIM KATEKIZMIMA

Za bolji pregled i jasniju analizu našeg pitanja ovdje donosimo panoramičku sliku poglavitih mjesta i bitnih naglasaka o euharistijskom slavlju i danu Gospodnjem u našim katekizmima, s željom da slika bude i sadržajno i proporcionalno objektivna.

1. 1. Katekizam S VJEROM U ŽIVOT (S. Weissgerber)

Misa — euharistijsko slavlje

Nedjelja — Dan Gospodnji

U katekizmu s *VJEROM U ŽIVOT* o euharistijskom se slavlju govori samo u katehezi pod naslovom: »Mladi s Kristom«, str. 81—87. Izdvajamo ove odlomke:

Iako je iz konteksta vidljivo da se o euharistijskom slavlju govori kao o nedjeljnom (str. 81—87), o nedjelji samoj u katekizmu *S VJEROM U ŽIVOT* nigdje se ne govori.

1.
»Nastojimo u katehezi progovoriti o sv. Misi kao o odgovoru na njihove potrebe duše. Samo tako će ih Misa nešto privući (...). Oni (mladi) traže Prijatelja. Evo, u Misi susreću Prijatelja, snagu, čišćenje od grešnosti... Na tim psi-

hičkim potrebama gradimo katehezu!«
»Nećemo im toliko govoriti da »mora-
ju« na sv. misu. To su slušali dosad stal-
no na vjeronauku. (...). Govorit ćemo
im što je ona za njih, što *dobivaju* u
Misi, kako se *obogaćuju* po njoj.«

(str. 81)

U katekizmu *S VJEROM U ŽIVOT* u
nastavku se govori o potrebi mladih da
se sastaju zajedno, da vjeruju zajedno,
da budu u Božjoj obitelji.

(str. 82)

Za ilustraciju se zatim iznosi zanosno i
hrabro ranokršćansko svjedočenje vjere
u Krista slavljenjem euharistije »pred
zoru« (prema Pliniju Mlađem) usprkos
teškog progonstva (kršćani u sjeverno-
afričkom mjestancu Abitinija).

(str. 82, 83)

2.

»Što je sv. misa?

(...)

Misom uskrsli Isus ostvaruje *susret* sa
svojim prijateljima. Čim se kršćani sa-
staju »u ime Kristovo«, on je već du-
hom među njima (Mt 18, 20). To se do-
gađa kod svih sastanaka, a napose kod
ovoga.

Kršćani, okupljeni oko »prvorodenog
među mnogom braćom« (Rim 8,29),
oko Krista, doživljavaju i sami *bratsku
zajednicu*, okupljanje, svijest bratstva.
(...) Oni tada slušaju *Kristove riječi i
poruke* (...) Uskrsli Krist tada ostvaruje
svoju *sakramentalnu prisutnost*.«

(str. 83)

3.

»Nadalje, uskrsli Krist među nama,
svojim prijateljima, čini *prisutnom onu
žrtvu* koju je jednom u povijesti prika-
zao na Kalvariji (...). *On nam omogu-
ćuje* da svakom Misom *budemo su-
dionici u tom poklonu, naknadi, za-
hvali, molbi i činu ljubavi* koje *On
njom izražava Nebeskom Ocu*.«

(str. 84)

4.

»II. vatikanski sabor uči izričito da je
sv. Misa čin *vjernika* kojemu oni ne

smiju prisustvovati 'kao tuđinci ili nije-
mi gledaoci', nego tako da 'aktivno su-
djeluju u svom činu' (SC, 48). Zar ne
čujemo u njoj stalno plural. Pomolimo
se! Molite braćo! Itd. Cijeli je kanon u
množini. Misa je naša.«

(str. 84, 85)

5.

»Napokon, Misa je trajna *Zadnja Ve-
čera*. Taj uskršli Krist poziva na kraju
nas, *svoje prijatelje, na svetu gozbu, u
kojoj sam sebe daje za hranu*, pod prili-
kama kruha i vina. To je vrhunac susre-
ta, vrhunac *intimnosti* prijateljstva. (...)
Biti na Misi, a ne pričestiti se znači doći
prijatelju na imendan i ništa ne oku-
siti. (...)

Misa je nadasve USKRS, jer je prisutan
uskršli Krist, no ona je i KALVARIJA,
jer se dijele plodovi muke (...). Napo-
kon, ona je i ZADNJA VEČERA, goz-
ba pričesti pod prilikama kruha i vina.«

(str. 85)

1. 2. Katekizam SNAGOM DUHA / KRŠĆANSKA PUNOLJETNOST (Subotica)

Misa — euharistijsko slavlje

Nedjelja — Dan Gospodnji

U katekizmu *SNAGOM DUHA* (Subo-
tica) o euharistijskom slavlju, točnije o
sv. misi, kako se radije izražava subo-
tički katekizam, sustavno se govori
samo u katehezi pod naslovom »Kristo-
vo tijelo«, str. 96—99. Pretežni dio,
inače kratke kateheze, posvećen je sve-
toj pričesti i Presvetom Oltarskom Sak-
ramentu. O misi kao činu zajednice
vjernika izdvajamo ovaj (jedini) od-
lomak:

»*Zajednica lomljenja kruha*. Već znaš
da su stari kršćani bili postojani u apo-
stolskoj nauci, u zajedništvu i u lomlje-
nju kruha (Dj 2, 32). Lomljenjem kruha
su nazivali sveti čin, po kojemu su služi-
li svetu misu. U prvom dijelu obreda

O nedjelji kao posebnom danu, u kate-
kizmu *SNAGOM DUHA* (Subotica)
nigdje se ne govori, niti usputno.

lomljenja nastavili su službu Sinagoge (...). Kod svete mise i mi primjećujemo ove dijelove. Čitamo iz Staroga zavjeta i iz pisama apostola. Iz evanđelja slušamo živu Isusovu riječ. U propovijedi tumačimo Božju riječ. U molitvi vjernika i mi odgovaramo Bogu svojim molitvama. S time je završen prvi dio mise tzv. poučni dio. U drugom dijelu mise prikazujemo darove i bivamo poslušni Isusovoj riječi sa posljednje večere: »Ovo činite meni na spomen« (Lk 22, 19). Nakon prikazanja kruha i vina u svećanoj molitvi svećenik izgovara Isusove riječi: »Uzmite jedite, ovo je moje tijelo... uzmite, pijte, ovo je moja krv« (Mt 26, 26. 28). Snagom Duh Svetoga na ove riječi kruh se pretvara u Kristovo Tijelo, a vino u njegovu Krv. Zajednica prisutna ovom događaju, sluša Isusovu riječ koja poziva: »Uzmite i jedite« (Mt 26, 26 b). Pričesti pristupaju svi da bi primili Tijelo Gospodinovo. Tim činom zajedništvo dosiže svoj vrhunac. U svetoj misi po jednoj vjeri braća se povezuju zajedno. Zbližava nas Božja Riječ na koju jednim srcem i jednom dušom odgovaramo u molitvi. Posvećuje nas kao Zajednicu Kristovo prisustvo u sakramentu, a u pričesti nas čini jednim tijelom«.

(str. 97)

1. 3. Katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI (s. MM. Šurjan)

Misa — euharistijsko slavlje

Nedjelja — Dan Gospodnji

U katekizmu *BIT ČETE MI SVJEDOCI* vrlo se sažeto govori o Euharistiji, i to poglavito o svetoj pričesti u kojoj »primamo *AUTORA svih sakramenata samoga ISUSA KRISTA!*« (naglasio i potcrtao autor, str. 68). U kratki shematski prikaz svete mise, autor uvodi ovim riječima:

»Sveta misa je obnavljanje Vazmenog otajstva, tj.:

— Posljednje večere,

O Danu Gospodnjem, odnosno o nedjelji, u ovom se katekizmu govori veoma kratko, na svega trećinu stranice, u katehezi o deset Božjih zapovijedi; točnije uz treću Božju zapovijed.

(str. 71)

— Isusove žrtve na križu,

— i Isusovog uskrsnuća.

Mnogi kršćani zaboravljaju bit mise pa misi prisustvuju kao gledaoci u kinu ili kazalištu. — No kod mise treba sudjelovati, i to ne samo pjesmom i recitiranjem već čitavim svojim životom i radom prikazujući sebe s Kristom...«

(str. 68)

U završetku ove kateheze je riječ o pripravi i zahvali za sv. Pričest (nigdje se ne govori o pripravi za *svetu misu*).

(str. 68, 69)

1. 4. Katekizam SNAGOM DUHA (Josip Baričević, Ana Zelić i dr.)

Misa — euharistijsko slavlje

Nedjelja — Dan Gospodnji

U katekizmu *SNAGOM DUHA* (J. Baričević) o euharistijskom se slavlju govori na više mjesta. Očit je utisak da je Euharistija kao čin Isusove Zajednice, dakle kao euharistijsko slavlje, jedna od ključnih tema u ovom katekizmu. Izdvojamo značajnije odlomke:

1.

»*Isusova oproštajna večera — nova pashalna gozba*. Pred odlazak u smrt Isus je okupio svoje prijatelje da s njima blaguje posljednju »Pashu«. Svojim je učenicima za stolom rekao: »Svom sam dušom čeznuo ovu pashu blagovati s vama...« I sve je bilo slično *Pashalnoj gozbi* što ju je stoljećima slavio njegov narod (...). Isus je sa svojim uzvanicima slično *molio i pjevao*, slično je *slavio Boga i zahvaljivao* mu za njegova *divna djela*, slično dijelio *razlomljeni kruh* i pružao »*čašu blagoslova*«... Ali kad je gozba bila na vrhuncu, Isus je učinio nešto sasvim različito, nešto što nije bilo predviđeno u obredima pashalne večere:

(slijede riječi ustanove Euharistije)

»I tako nam je Isus ostavio *novu pashalnu (vazmenu) gozbu*.«

(...)

O nedjelji se u ovom katekizmu govori također na više mjesta, napose kad je riječ o trećoj zapovijedi Božjoj, zatim o nedjelji unutar crkvene godine te o nedjelji kao danu Isusova uskrsnuća. Za ilustraciju donosimo slijedeće odlomke:

1.

»Svaki je dan »Gospodnji« (Božji), ali je za nas kršćane *nedjelja* to na poseban način. Nedjelja je »spomen-dan« uskrsnuća Isusa Krista, našega Gospodina. Crkva zapravo svake nedjelje na svečan način slavi *Vazmeno otajstvo* — otajstvo Isusova i našeg »prijelaza« iz smrti u život. Nedjelja je blagdan »novog života«.

Nedjeljom je potrebno naći vremena u kojem ćemo moći biti »badava« s Bogom i jedni s drugima. Potrebno je da nedjelja bude dan počinka i *slobodnog vremena za Boga i ljude* (...).

Mi smo kršćani dužni sastajati se u nedjelju da zajednički *slavimo Euharistiju*«.

(str. 165)

»Crkva od svog početka slavi spomen Kristova spasiteljskog djela svakog prvog dana u tjednu, tj. u nedjelju, kada se posebno spominje njegove muke,

»Na svojoj *oproštajnoj večeri* Isus nam je u baštinu *darovao sebe* (...). Ostavio nam je *znakove posvećenog kruha i vina* i po njima svoje proslavljeno *tijelo* i svoju *krv* — cijeloga *sebe* — da ih na *euharistijskom slavlju* kao njegova *zajednica u radosti i zahvalnosti primamo*«.

»Nakon Isusove smrti i uskrsnuća, oni koji se osjećaju istinskom njegovom zajednicom znaju da bez *Euharistije* ne mogu živjeti«, kao i »prvi kršćani koji su (...) na suđenju zbog euharistijskih sastanaka govorili: »Mi bez Gospodnjeg čina ne možemo...«

(str. 140)

2.

U nastavku se katekizma, na sadržajno bogat i na liturgijsko-pastoralno dinamičan način, opisuje euharistijsko (misno) slavlje (str. 141—149). Bit će dovoljno, za ilustraciju, navesti uvod u taj dio, što je ujedno i njegov sažetak:

»Kad se sastajemo da zajednički *slavimo Euharistiju*, činimo što je *Isus činio na Posljednjoj večeri*:

— kao *Isusova zajednica okupljamo* se na njegovu *gozbu*;

— u biblijskim čitanjima *slušamo Božju riječ* i na nju odgovaramo *molitvom i pjesmom*;

— *Svećenik* u Kristovo ime, kao predvodnik zajednice, moli *veliku euharistijsku molitvu* i pruža nam posvećeni *kruh* i *vino* što su, *snagom Kristova Duha*, postali *Kristovo tijelo* i njegova *krv*;

— razilazimo se da bismo nastavili *živjeti* i drugima *naviještati* što smo u *Euharistiji slavili i činili*«.

(str. 141)

Uz ovaj opis euharistijskog slavlja, u onom dijelu kad je riječ o »euharistijskoj molitvi«, donosi se cjeloviti tekst četvrte euharistijske molitve (str. 146—147).

3.

U dijelu katekizma koji je posvećen sakramentima, donosi se teološki i liturgij-

smrti i uskrsnuća. *Nedjelja* je temeljni i najstariji kršćanski blagdan. Ona je »prvi dan u tjednu«, kako je zove Sveto Pismo Novog zavjeta, spomen Kristova uskrsnuća (...). Zato je nedjelja dan kada se prestaje s redovnim radom, kako bismo svoju radost, u prisutnosti Uskrsnuloga, mogli doživjeti u zajednici Crkve koja se okuplja na slavljenje euharistije«.

(str. 220)

2.

Zanimljivo je da je u Leksikonu, koji je sastavni dio toga katekizma, naznačena natuknica NEDJELJA (str. 227), ali se ona ne tumači, nego se upućuje na natuknicu DAN GOSPODNJI (str. 226), u kojoj se posebno ističe:

»Od svojih najranijih početaka Crkva slavi kao 'Dan Gospodnji' dan Isusova *uskrsnuća*. Po evanđeljima, Isus je uskrsnuo 'prvoga dana u tjednu', to jest dan po suboti... Kršćani su ubrzo taj dan prozvali Danom Gospodnjim i posebno ga slavili vjerničkim sastankom, djelima dobrotvornosti i euharistijom... S vremenom je s proslavom toga dana povezana zapovijed da se odustane od uobičajenog poslovanja. Odatle hrv. naziv *nedjelja* («ne djelati»), dok se u romanskim jezicima sačuvao izvorniji naziv: prema latinskom »*dies Dominica*« (Dan Gospodnji), u tal. *domenica*, u franc. *dimanche*, itd.«

Takvim se postupkom, očito, u katekizmu relativizira u nas uvriježeni naziv nedjelja te mu se daje izvornije i punije značenje.

sko-pastoralni sažetak o euharistiji. Izdvajamo:

»Misa je sakrament Isusove žrtvene hvale Bogu. U njoj se znakovito, »sakramentalno« slavi i obnavlja *Isusova žrtva* za naše spasenje, njegova smrt i uskrsnuće.«

(...)

»*Euharistija* je *spomen-čin* kojim se na otajstven način *obnavlja* događanje *našeg spasenja*. U njemu se ujedno najbolje vidi što je *Crkva*: zajednica vjernih okupljena oko svog prisutnog proslavljenog Gospodina, koja po Kristu, s Kristom i u Kristu — ujedinjena snagom Duha Svetoga — daje svu slavu i čast Ocu. (...) Euharistija stoga Crkvu istodobno najbolje očituje i izgrađuje. *Euharistija je središnji sakrament Crkve*«.

(str. 214—215)

1. 5. Katekizam MAČ DUHA (Ž. Kustić)

Misa — euharistijsko slavlje

Nedjelja — Dan Gospodnji

U katekizmu *MAČ DUHA* o euharistijskom slavlju, odnosno o misi, nigdje se ne govori sustavno; nema, naime, kateheze o misi, ali se o njoj govori, doduše usputno kao o važnom činu vjernika. Izdvajamo neka od takvih mjesta:

1.

»U te svete dane (govor je o nedjelji i o blagdanima, moja opaska) treba, međutim, ići zajedno s drugim vjernicima u crkvu. Ondje čitamo i slušamo Božje riječi koje Bog svima nama upućuje. Ondje — a to je najvažnije — prikazujemo svetu misu, sastajemo se s Isusom oko stola, slavimo njegovu ljubav prema nama, njegovu smrt i njegovo uskrsnuće za nas.«

»Crkvena zapovijed, na temelju spomenute Božje zapovijedi, izrazito kaže da u nedjelje i sve zapovijedane blagdane vjernik mora dolaziti na slavlje svete mise.«

(str. 42)

O nedjelji se u ovom katekizmu govori u katehezi pod naslovom »Vrijeme za drugovanje« (str. 36—43). U stvari, katekizam nedjelju stavlja u kontekst ljudskog i vjerničkog života, u kontekst drugovanja s Bogom. Nekoliko odlomaka osvjetlit će takav pristup:

1.

»Čovjek mora imati vremena za čovjeka, prijatelja.

Kako bismo onda mogli biti Božji prijatelji i saveznici, kako bismo mogli živjeti njegovim životom vjere, nade i ljubavi — kad ne bismo imali vremena da se posebno s njim porazgovorimo.«

»I za drugovanje s Bogom treba pronaći i odrediti neko vrijeme. Zato govorimo o svetim vremenima. U danu je takvo sveto vrijeme doba jutarnje, podnevne i večernje molitve. U tjednu je sveto vrijeme svaka nedjelja. Kroz godinu ima još drugih Bogu posebno posvećenih

2.

O misi se u ovom katekizmu, opet usputno, ali sadržajno, govori u katehezi pod naslovom »Tijelo i krv Kristova«, gdje je »ponajviše riječ o sakramentu svete pričesti i o Kristovoj prisutnosti u Presvetom Oltarskom Sakramentu«.

(str. 156)

»U svetoj misi on (tj. Krist, moja opaska), pod prilikama kruha i vina prikazuje za nas svoju smrt i dariva nam svoje uskrsnuće. Tu se događa cijelo naše spasenje, sve ono što zovemo vazmeno otajstvo.

To sasvim izvanredno čudo odvajanja pojave od stvarnosti, da pojava bude kao kod hrane i pića, a stvarnost njegovo Tijelo i Krv, to je Isus učinio da bi mogao jednostavno biti s nama, da bi nam se mogao kao jelo i piće darivati, da bismo mogli doživljavati kako on dolazi u svakoga od nas, kako se s nama sjedinjuje. U tom misnom žrtvovanju on nas vodi kroz muku svoju i smrt u uskrsnuće. Sama pak pričest najbolji je znak uskrsnuća.«

(str. 160—161)

dana. To su zapovijedani blagdani.« Ta sveta vremena, Bogu posvećeni dani, toliko su važni da je sam Bog tomu posvetio posebnu zapovijed. To je 3. Božja zapovijed koja glasi: »Spomeni se da svetkuješ dan Gospodnji!«

(str. 37—38)

2.

»U naše vrijeme, kad je gotovo posvuda uvedeno osamsatno ili još kraće radno vrijeme, Crkva ukida mnoge blagdane koje je prije bila uvela. Sada, naime, svaki čovjek, ako samo hoće, svakog dana ima vremena za rad i za odmor i za zabavu i za molitvu. Ali Dan Gospodnji, jedan slobodni dan u svakom tjednu — to je Božja ustanova koju nikoga zemaljska vlast ne smije ukinuti.«

(...)

»Svaki vjernik neka se pridržava zakona i običaja svoje vjerske zajednice. A mi kršćani znamo da Isus Krist želi da mi slavimo upravo nedjelju.«

(str. 40—41)

1. 6. Katekizam KNJIGA O BOŽJEM NARODU (I. Pavić)

Misa — euharistijsko slavlje

Nedjelja — Dan Gospodnji

U katekizmu *KNJIGA O BOŽJEM NARODU* o euharistijskom slavlju, odnosno o misi, govori se u više navrata i u različitom sadržajnom kontekstu.

1.

»U svetoj misi biva nazočna Isusova žrtva kojom se na križu prikazao za nas svome nebeskom Ocu.«

(str. 162)

U nastavku se citira SC, 47, gdje se, između ostalog kaže, kako je Isus »ustanovio euharistijsku žrtvu svoga Tijela i Krvi, da ovjekovječi žrtvu na križu (...) i da Crkvi (...) povjeri spomen-čin svoje smrti i uskrsnuća (...) — vazmenu gozbu na kojoj se Krist blaguje«.

O nedjelji se u ovom katekizmu govori u katehezi o trećoj zapovijedi Božjoj (str. 79). Izvan toga, tek se usputno spominje nedjelja, bez posebnog naglaska.

1.

»U Novom se zavjetu svjetuje kao »dan Gospodnji« svaka nedjelja.

Bog je naredio čovjeku rad da i radom zaslužuje svoj kruh. (...) Ali rad može čovjeka dovesti u pogibao da zaboravi na Boga. Zato je Bog naredio da svakog tjedna bude jedan dan za odmor i da ga čovjek posveti Bogu. Taj dan odmora poslužit će za obnovu tjelesnih i duševnih snaga.

»U euharistijskom slavljenju Isus, kao glavni svećenik, sam sebe prinosi Ocu po posvetnom prinosu koji izvode svećenici a kojemu se pridružuju vjernici. To je slavljenje ujedno i *žrtva i gozba*. Žrtveni se prinos nadopunjuje pričešću kojom se žrtva Bogu prinesena uzima kao *hrana* te vjernike sa sobom sjedinjuje i u ljubavi zajedno povezuje.«

(str. 162)

2.

»Isus po Euharistiji sjedinjuje sve kršćane među sobom kao braću.

(1) u Nedjelju kod svete mise vidim oko sebe:

— seljake, radnike, gospodare, liječnike, činovnike, inženjere, itd.

— bogate i siromahe,

— mlade i stare.

Svi blagujemo isti euharistijski kruh. Isus nas ujedinjuje kao braću, kao udove istoga tijela.

Tako se *pravi kršćani, vjernici*, međusobno poznaju, pomažu se i jedan drugome opraštaju krivice.«

3.

U katezezi pod naslovom »Život s Crkvom« i s podnaslovom »Euharistijsko slavlje«, u ovom se katekizmu rubrično i obredno donosi *red mise*

(str. 221—227).

Nedjelja je i dan obitelji. Kršćanska obitelj ide po mogućnosti zajedno na bogoslužje (k sv. misi), a kod kuće nastoji se zajedno sastati kod stola te u obiteljskom krugu provesti slobodno vrijeme.

Nedjeljom su zabranjeni teži tjelesni poslovi ako nisu veoma potrebni.«

(str. 79)

2.

»U nedjelju ujutro ili navečer, *mi se sastajemo u crkvi. Ondje zajedno molimo i pjevamo hvale Bogu*«.

(str. 199)

3.

U katezezi o liturgijskoj godini, nedjelja se spominje samo kao početak pojedinih liturgijskih vremena. O nedjelji samoj, unutar liturgijske godine, ništa se ne kaže.

I. 7. Katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK (N. Kolarek)

Misa — euharistijsko slavlje

Nedjelja — Dan Gospodnji

Pitanje euharistijskog slavlja, odnosno sv. mise, u ovom se katekizmu obrađuje u nekoliko kateheza, čas s naglaskom o Presvetom Oltarskom Sakramentu (str. 49—50), čas o činu svete pričesti (str. 55—56) čas o samoj svetoj misi (str. 51—53; 63—65). Iz potonjega izdvajamo:

1.

»Na posljednjoj večeri Isus je pretvorio kruh u svoje tijelo, a vino u svoju krv. Tada je Isus služio prvu sv. misu. Ujed-

U ovom se katekizmu o nedjelji govori u katehezama o trećoj zapovijedi Božjoj (str. 105—106) i o prvoj zapovijedi crkvenoj (str. 120—121). Katekizam ističe ove naglaske u nedjelji:

1.

»U Novom zavjetu (savezu) prvi su kršćani po odredbi apostola svetkovali dan iza subote, tj. *nedjelju*.

(...)

Apostoli su nedjelju proglasili kao dan Gospodnji zato, jer je Isus u nedjelju

no je rekao apostolima: Ovo činite na moju uspomenu.

Apostoli i njihovi učenici vjerno su vršili što im je Isus naložio. I oni su služili sv. misu. A služili su je na sličan način kako ju je Isus služio na posljednjoj večeri.

Posljednja večera imala je dva dijela. Tako i sv. misa ima dva dijela, prvi se zove »služba riječi«, a drugi »euharistijska služba«.

(str. 51)

Slijedi sažeti, eksplikativni, prikaz svete mise (str. 51—53).

2.

»Sveta misa ili večera Gospodnja jest: žrtva po kojoj žrtva križa biva trajnom, spomen-čin smrti i uskrsnuća Gospodina koji je rekao: »Ovo činite na moju uspomenu« (Lk 22, 19), sveta gozba na kojoj zajedničkim blagovanjem tijela i krvi Gospodnje Božji narod biva dionikom dobara pashalne žrtve, obnavlja novi savez što ga je Bog jedanput zauvijek sklopio s ljudima u Kristovoj krvi, te u vjeri i nadi predskazuje i pretječe gozbu u kraljevstvu Očevu. Sveta misa je jedina i savršena žrtva Novog saveza (zavjeta). Zato su poslije smrti Isusove prestale vrijediti žrtve Starog saveza (zavjeta)«.

»Sv. misu prinosi čitava Crkva. Svi su kršteni po sv. krstu osposobljeni da zajedno sa svećenikom u sv. misi prinosе nebeskom Ocu Njegova Sina. Zato je potrebno da svjesno sudjeluju sa svećenikom. Na to nas upućuju obredi sv. mise«.

(str. 65)

uskrsnuo, a Duh Sveti sašao nad apostole.«

»Dan Gospodnji, tj. nedjelju, treba svetkovati tako da prisustvujemo sv. Misi i da ne radimo težačke poslove.«
(str. 105)

»Nedjeljna sv. misa je čin javnog klanjanja i priznavanja Boga kao našeg Stvoritelja i Gospodara. Nedjelja je dan Božji i dan naše kršćanske duše. Zato prisustvuj rado kršćanskom nauku i slušaj pažljivo propovijed da što bolje upoznaš svoju vjeru i svoje kršćanske dužnosti. Nedjelja je dan kršćanske obitelji. U nedjelju svi članovi obitelji polaze po mogućnosti zajedno k sv. misi. (...) Nedjelja je dan kad vršimo djela kršćanske ljubavi prema bližnjemu i međusobne pomoći.«

(str. 106)

2.

»Sv. pismo pripovijeda da su apostoli s prvim kršćanima u nedjelju služili sv. misu kod koje su se prvi kršćani pričestivali. Kasnije je Crkva izdala zapovijed da svaki kršćanin koji je došao k razumu, pobožno prisustvuje sv. misi u nedjelje i zapovijedane blagdane. To je za nas velika obaveza«.

(str. 120)

2. NAŠA ZAPAŽANJA

Pomnijim čitanjem naših katekizama za krizmanike može se uočiti sličnosti ali i značajne razlike u pristupu naših katekizama prema pitanjima koja nas ovdje zanimaju. Naša je nakana da izabrane katekizme promotrimo u »zrcalu« koncilskih i pokoncilskih dokumenata crkvenog učiteljstva i u svjetlu naših razmišljanja. Ali, prethodno je potrebno raslojiti sadržaj naših katekizama o ne-

djelnom euharistijskom slavlju i danu Gospodnjem. Taj je sadržaj, kako ćemo upravo pokazati, višeslojan.

2. 1. NAZIVLJE U NAŠIM KATEKIZMIMA

Čitajući naše katekizme, odmah upada u oči sličnost i različitost u nazivanju liturgijskog čina koji redovito zovemo »misa«. Katekizmi S VJEROM U ŽIVOT, SNAGOM DUHA (Subotica), BIT ČETE MI SVJEDOCI, MAČ DUHA, KNJIGA O BOŽJEM NARODU i SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK kao temeljni i najčešći naziv imaju »sveta misa« ili »misa«⁴. Jedino se u katekizmu SNAGOM DUHA (J. Baričević), kao temeljni naziv, uzima »euharistijsko slavlje«⁵.

Autori naših katekizama zacijelo su se vodili našom vjerničkom praksom. U našem je puku — pa i u našoj kulturi — ustaljen naziv »sveta misa« ili »misa«. Možda je i jedan drugi razlog bio povodom izbora naziva u našim katekizimima, prividna učestalost naziva »misa« u službenim dokumentima crkvenog učiteljstva. Valja, naime, reći da npr. i koncilna konstitucija o liturgiji, *Sacrosanctum concilium*, gotovo redovito upotrebljava naziv »misa«⁶. Međutim, u kasnijim, pokoncilskim dokumentima — ali očito pod nadahnućem spomenute liturgijske konstitucije⁷ — napose od Rimskog misala Pavla VI.⁸, sve češće se upotrebljava i daleko prevladava izraz »euharistijsko slavlje«⁹. Prema »gruboju« procijeni, naziv »euharistijsko slavlje« zastupljen je s otprilike 80% u odnosu na naziv »misa« u pokoncilskim dokumentima crkvenog učiteljstva¹⁰. U dokumentima naših biskupa u tom nazivlju još vlada nepostojanost¹¹.

⁴ Opredjeljenje za naziv »misa« vidi se u ovim poglavitim mjestima naših katekizama: katekizam S VJEROM U ŽIVOT: 81, 84, 85; katekizam SNAGOM DUHA (Subotica): 97, 99; katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI: 68, 69; katekizam MAČ DUHA: 42, 156, 160, 161; katekizam KNJIGA O BOŽJEM NARODU: 162, 201, 221—227; katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK: 51—53, 65, 120.

⁵ Usp. katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević): 141-149, 214, 215 itd.

⁶ Usp. *Sacrosanctum Concilium*, br. 50, 51, 54, 55, 56 itd.

⁷ U *Sacrosanctum Concilium* se npr. kaže da je »svako liturgijsko slavlje (...) u najpotpunijem smislu sveto djelo (...)« (br. 7).

⁸ Usp. *Opća uredba rimskog misala*, u *Rimski misal — Red mise*, izd. KS, Zagreb 1969, br. 5, 6, 56, 62, 75, 101, 253, 284 itd.

⁹ Naziv »euharistijsko slavlje«, od lat. »celebratio Eucharistiae«, bolje je prevoditi pridjevno (»euharistijsko slavlje«) kad se odnosi na euharistiju kao liturgijski čin, tj. na misu, a imenično (»slavlje Euharistije«) kad se odnosi na sveukupno otajstvo Euharistije, iako ni u latinskom izvorniku nije uvijek ta terminologija izjednačena (usp. *Enchiridion documentorum instaurationis liturgicae I* (1963—1973), composuit et indice auxit R. KACZYNSKI, izd. Marietti, 1075—1080).

¹⁰ Usp. *Enchiridion documentorum instaurationis liturgicae*, 1126—1127 (»missa«, »missae«), 1075—1080 (»Eucharistiae celebratio/nes«).

¹¹ U pastoralnoj poslanici biskupa Jugoslavije, *EUHARISTIJA daje život Crkvi i svijetu* (izd. Tajništvo BKJ, Zagreb 1982.), čas prevladava naziv »misa« (str. 12—21), čas naziv »Euharistija« ili »nedjeljna Euharistija« (str. 22—27). U dokumentu RADOSNO NAVIJEŠTANJE EVANĐELJA I ODGOJ U VJERI (KS, Zagreb 1983) redovito se upotrebljava naziv »euharistijsko slavlje« (str. 76, 105, 123 itd.), ali dodajemo da ovaj dokumenat nedostavno govori o euharistijskom slavlju i o Danu Gospodnjem.

S povijesno-liturgijskog i s liturgijsko-teološkog gledišta naziv »misa« je odista siromašan. U praksu je ušao »zabunom«¹². Naziv pak »euharistijsko slavlje« ima i svoju biblijsku pozadinu, i svoju ranokršćansku praksu, i svoju teološku utemeljenost¹³.

U našim se katekizmima, uz dva navedena naziva, ovdje ili ondje, upotrebljavaju i drugi nazivi: za misu se kaže da je »zajednica lomljenja kruha«¹⁴, ili »nova pashalna gozba«¹⁵, ili »Večera Gospodnja«¹⁶, ili »Misno žrtvovanje«¹⁷, ili jednostavno »euharistija«¹⁸. Potonji naslovi nisu, međutim, u našim katekizmima temeljni, u smislu imena, nego su eksplikativni.

Kad je riječ o nazivu »nedjelja«, naši se katekizmi opet znatno razlikuju. U katekizmima S VJEROM U ŽIVOT i SNAGOM DUHA (Subotica), o nedjelji se posebno nigdje ne govori¹⁹. Katekizmi BIT ČETE MI SVJEDOCI, KNJIGA O BOŽJEM NARODU i SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK gotovo isključivo upotrebljavaju naziv »nedjelja«²⁰. Tek katekizmi SNAGOM DUHA (Baričević) i MAČ DUHA, uz naziv »nedjelja«, rado upotrebljava i naziv »Dan Gospodnji«²¹.

Iako naš naziv »nedjelja« ima samo starozavjetnu konotaciju — naglasak je na ne/raditi, ne/djelati u Dan Gospodnji — ne može se očekivati ni predlagati da bude zamijenjen očito sadržajnijim nazivom »Dan Gospodnji«. Toliko je, naime, naziv nedjelja utkan u hrvatsku kulturu i u društveni život. Ali, može se poželjeti da naziv »Dan Gospodnji« sve više uđe u naš crkveni rječnik, dakle i u katehetski. Naziv »Dan Gospodnji«, koji se po izvornoj kršćanskoj tradiciji poglavito odnosi na Krista-Kiriosa²², ujedno je, kao takav, preporučan od crkvenog učiteljstva²³.

¹² Poznato je da se naziv »misa« odnosi na *otпуст* a ne na *čin* mise. O povijesnom početku tog naziva vidi: A.G. MARTIMORT, *L'Eglise en prière* II, Desclée, Paris 1983, str. 16.

¹³ O značenju naziva »euharistija« vidi: R. Le GALL *Dictionnaire de liturgie*, éd. C.L.D., Chambray 1982, str. 107—110.

¹⁴ Katekizam SNAGOM DUHA (Subotica), 97.

¹⁵ Katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević), 140.

¹⁶ Katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK, 65.

¹⁷ Katekizam MAČ DUHA, 161.

¹⁸ Katekizam MAČ DUHA, 161; katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević), 141, 214; katekizam KNJIGA O BOŽJEM NARODU, 196.

¹⁹ Katekizam S VJEROM U ŽIVOT govori samo o misi, a nedjelju tek usputno spominje (usp. str. 81, 87); katekizam SNAGOM DUHA (Subotica) u svojoj (jedinoj) katehezi o Euharistiji ne spominje nedjelju niti usputno (usp. str. 96—99).

²⁰ Da je doista naziv »nedjelja« u redovitoj uporabi vidi se iz sljedećih mjesta: katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI, 69, 71; katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević), 29, 140, 220 itd.; katekizam KNJIGA O BOŽJEM NARODU, 199, 200, 211, 220 itd.; katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK, 105, 106, 120, 121 itd.

²¹ Usp. katekizam SNAGOM DUHA, str. 165 i 226, te katekizam MAČ DUHA, str. 40 i 41.

²² Usp. P. JOUNEL, *Le Dimanche et la semaine*, u A.G. MARTIMORT, *L'Eglise en prière* IV, éd. Desclée, Paris 1983, str. 30.

²³ Ta preferencija se npr. vidi u liturgijskoj konstituciji *Sacrosanctum Concilium*, br. 102, 106.

2. 2. TEOLOŠKI SADRŽAJ MISE/EUHARISTIJSKOG SLAVLJA I DANA GOSPODNJEG U NAŠIM KATEKIZMIMA

Što je, teološki gledano, misa/euharistijsko slavlje i Dan Gospodnji za naše katekizme²⁴? Odgovori su i ovdje različiti: Kad je riječ o misi/euharistijskom slavlju, u našim katekizimima možemo sreći ove teološke pojmove: posadašnjene Isusova *vazmenog otajstva*²⁵, Pashalna *žrtva* ili *žrtva* Novoga zavjeta²⁶, Pashalna ili sveta *gozba*²⁷, čin vjernika i *čin Crkve*²⁸. U središtu je, dakle, vazmeno otajstvo.

Vazmeno je otajstvo, kao teološki pojam, manje u uporabi u našim katekizimima kad je riječ o nedjelji/Danu Gospodnjem. Jedno i drugo ćemo izbližega pogledati.

Katekizam S VJEROM U ŽIVOT antropološki je usmjeren, pa teološki pojmovi izriječom nisu u njemu zastupljeni. Autor katekizma nadasve se obraća vjeroučenicima s nakanom da im odgovori »na njihove potrebe duše«²⁹. Ali, teološka pozadina nije posve odsutna kad autor katekizma S VJEROM U ŽIVOT mladima tumači smisao mise, odnosno euharistijskoga slavlja. Vazmenku utemeljenost ovako sažimlje: »Misa je (nadasve) *Uskrs*, jer je prisutan uskrsli Krist, no ona je i *Kalvarija*, jer se dijele plodovi muke (...). Napokon, ona je i *Zadnja večera*, gozba pričesti pod prilikama kruha i vina«³⁰. No, takav govor je odveć metaforički — misa kao Uskrs, Kalvarija, Zadnja večera pa zato i teološki netočan. Misa, naime, *nije* Uskrs ..., nego sakramentalni uskrsni događaj.

Katekizam S VJEROM U ŽIVOT tek usputno uspostavlja vezu s nedjeljom, iako je iz konteksta vidljivo da se u katehezi govori kao o *nedjeljnoj misi*³¹.

O vazmenom otajstvu kao temelju mise, istaknutim ali škrtim izrazima govori katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI: »Sveta misa je obnavljanje Vazmenog otajstva, tj. Posljednje večere, Isusove žrtve na križu i Isusovog

²⁴ Naše je katekizme s teološkom — napose s liturgijsko-sakramentalnog gledišta — ispiti vao A. Starić, iznoseći važna zapažanja i primjedbe. A. Starić je pred sobom imao i širi krug naših katekizama i šire teološko polazište za svoj kritički osvrt (vidi u *Liturgijska obnova u našim katekizimima*, u *Naša kateheza i Drugi vatikanski sabor*, 83—92).

²⁵ Taj pojam nalazimo u ovim katekizimima: katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI: 68; katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević): 135, 165; katekizam MAČ DUHA: 161.

²⁶ Taj pojam vidi u katekizimima: katekizam S VJEROM U ŽIVOT: 84; katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI: 68; katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević): 214; katekizam MAČ DUHA: 161; katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK: 65; katekizam KNJIGA O BOŽJEM NARODU: 162.

²⁷ Taj pojam vidi u: katekizam S VJEROM U ŽIVOT: 85; katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević): 14, 148; katekizam MAČ DUHA: 42; katekizam KNJIGA O BOŽJEM NARODU: 162; katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK: 65.

²⁸ Taj pojam vidi u: katekizam S VJEROM U ŽIVOT: 85; katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević): 215; katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK: 65.

²⁹ Katekizam S VJEROM U ŽIVOT, 81.

³⁰ Katekizam S VJEROM U ŽIVOT, 85.

³¹ Usp katekizam S VJEROM U ŽIVOT, 81, 87.

uskrsnuća³². Odmah primjećujemo da se, kad je riječ o misi/euharistijskom slavlju, ne može — teološki gledano — govoriti o »obnavljanju nego o *spomen-činu* Vazmenog otajstva³³. Osim toga, tako škрто izražavanje o tako važnom teološkom pojmu, vjeroučenicima ne može približiti sržno otajstvo mise.

Nedjelja, kao poseban dan, u katekizmu BIT ČETE MI SVJEDOCI nema značenja, jer se o nedjelji govori tek uzgredno i uopćeno³⁴.

Katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević) o euharistijskom slavlju govori teološki cjelovitije i dublje, a istodobno mladim vjernicima dostupnije. Vazmenska utemeljenost mise/euharistijskog slavlja izrečena je na različitim mjestima u katekizmu³⁵. U jednom se sažetom odlomku to ovako kaže: »Isus (nam) je ostavio *novu pashalnu (vazmenu) gozbu*. Za stolom na svojoj *Posljednjoj večeri* u znakovima (simbolima) *kruha i vina* u baštinu nam je ostavio svoje *tijelo* i svoju *krv*, cijeloga *sebe*. *Lomljenjem* i *davanjem kruha* označio je da će biti predan u *smrt* i da tu smrt dragovoljno prihvaća iz ljubavi prema *Ocu* i prema *nama*. *Davanjem* da pijemo vino iz *njegove čaše* označio je da se prolijevanjem njegove *krvi* sklapa *Novi i vječni savez*. Njegovom se *krvlju* i *ljubavlju* zauvijek uspostavljaju novi odnosi: ljudi smiju biti sigurni da mogu zauvijek biti pomireni s *Bogom* i *međusobno*«³⁶. U jednom drugom, još sažetijem izričaju, u ovom se katekizmu kaže da je euharistijsko slavlje čin u kojem se sakramentalno »slavi i obnavlja *Isusova žrtva* za naše spasenje, njegova smrt i uskrsnuće«³⁷.

Katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević) jasno ističe i eklezijalni karakter euharistijskog slavlja. U euharistijskom se slavlju »najbolje vidi što je Crkva«, jer »euharistija istodobno najbolje Crkvu očituje i izgrađuje«³⁸.

Napokon, katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević) uspostavlja pravilan odnos vazmenog otajstva s nedjeljom. Na jednom mjestu se kaže: »Crkva od svog početka slavi spomen Kristova spasiteljskog djela svakog prvog dana u tjednu, tj. u *nedjelji* (potcrtao BŠ), kada se posebno spominje njegove muke, smrti i uskrsnuća«³⁹.

Vazmeno otajstvo, kao teološka podloga mise, prisutno je i u katekizmu MAČ DUHA, iako odmah treba dodati, da u ovom katekizmu autor pretežno govori o općem spasenjskom značenju vazmenog otajstva u životu vjere, što se izriječom i kaže: »Ovdje je ponajviše riječ o sakramentu svete pričesti i o Kri-

³² Katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI, 68.

³³ Govoreći o katekizmu SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK, na tu nepravilnu kategoriju već je upozorio A. Starić (usp. *Liturgijska obnova u našim katekizimima*, 87).

³⁴ Katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI, 69, 71.

³⁵ Katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević): 145, 214, 215, 228 itd.

³⁶ Katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević), 141.

³⁷ Katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević), 214.

³⁸ Katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević), 215. Bilo bi prikladno da se autor katekizma ovdje pozvao na već poznati izraz »Crkva čini Euharistiju — Euharistija čini Crkvu« (misao H. de Lubaca preuzeo papa Ivan Pavao II, *Večera Gospodnja*, br. 4 — izd. KS, Zagreb 1980, s dodatkom *Neprocjenjivi dar* svete kongregacije za sakramente i bogoštovlje).

³⁹ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 220.

stovoj prisutnosti u Presvetom oltarskom sakramentu. Cjelina je, naime, euharistije, cijelo vazmeno otajstvo, o čemu govorimo kroz sve ove kateheze.«⁴⁰ Nije jasno zašto je autor ovog katekizma ispustio katehezu o misi/euharistijskom slavlju, jer se vazmeno otajstvo, kao spomen-čin/memorijal bitno događa u misi kao činu, pa tek iz tog spomen-čina imamo i pričest i Presveti oltarski sakrament. Autor je zacijelo toga svjestan jer na drugom mjestu, kad govori o nedjelji, kazuje upravo taj teološki naglasak: »U te svete dane (tj. u nedjelje i u druge blagdane, opaska BŠ) treba, međutim, ići s drugim vjernicima u crkvu (...) Ondje — a to je najvažnije — prikazujemo svetu misu, sastajemo se s Isusom oko stola, slavimo njegovu ljubav prema nama, njegovu smrt i njegovu uskrsnuće za nas.«⁴¹ Istu vazmensku utemeljenost izriče ovaj katekizam kad kaže da nas Isus »u misnom žrtvovanju (...) vodi kroz svoju muku i smrt u uskrsnuće«⁴².

U katekizmu KNJIGA O BOŽJEM NARODU najčešće je pak izražen žrtveni karakter mise: »U svetoj misi biva nazočna Isusova žrtva kojom se na križu prikazao za nas svome nebeskom Ocu.«⁴³ To se žrtveno obilježje u ovom katekizmu povezuje s gozbenim, jer se »žrtva Bogu prinesena uzima kao hrana te vjernike sa sobom sjedinjuje i u ljubavi zajedno povezuje«⁴⁴. No ti naglasci o žrtvi i gozbi djeluju izolirano u ovom katekizmu, i tek se s citatom iz liturgijske konstitucije *Sacrosanctum Concilium* očituje cjelovitost vazmenog otajstva u misnom slavlju. Misa je, prema tom citatu, ovjekovječenje Isusove žrtve na križu, spomen-čin njegove smrti i uskrsnuća i vazmena gozba na kojoj se Krist blaguje⁴⁵.

U katekizmu KNJIGA O BOŽJEM NARODU, nedjeljnom danu nije posvećena naročita pažnja. Ipak se kaže da u nedjelju kod svete mise »Isus po euharistiji sjedinjuje sve kršćane među sobom kao braću«⁴⁶.

Katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK, u svojim razlomljenim katehezama o euharistiji, razvija nadalje otajstvo Isusove prisutnosti u Presvetom oltarskom sakramentu⁴⁷, zatim, odvojeno o svetoj pričesti⁴⁸, a između tih dviju kateheza, opet odvojeno, o misi, u obliku sažetog shematskog prikaza⁴⁹. Autor ovog katekizma prekomjerno je obuzet žrtvenim obilježjem mise, kao npr. u sljedećem odlomku: »Žrtva Isusova na križu i sv. misa jest jedna ista žrtva. Isti je svećenik koji je prinosi, ista je žrtva: sam Isus Krist. Razlika je samo to da u svetoj misi Isus ne trpi i ne prolijeva svoju krv niti tjelesno umire. U svetoj misi Isus pod odijeljenim prilikama kruha i vina predočuje na vidljiv način svoju

⁴⁰ Katekizam *Mač Duha*, 156. O vazmenom otajstvu u širem smislu, ovaj katekizam govori na više mjesta: 92, 96, 119, 142, 143 itd.

⁴¹ Katekizam *Mač Duha*, 42.

⁴² Katekizam *Mač Duha*, 161.

⁴³ Katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 162.

⁴⁴ Katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 162.

⁴⁵ Usp. katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 162.

⁴⁶ Katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 203.

⁴⁷ Usp. *Srednji kršćanski katekizam*, 49, 50, 64.

⁴⁸ Usp. katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 55, 56.

⁴⁹ Usp. katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 63, 64.

smrt na križu«.⁵⁰ *Uskrсни* karakter mise gotovo je odsutan iz ovih kateheza o euharistiji, pa se tu i ne može govoriti o cjelovitosti vazmenog otajstva. Iznimka u takvom pristupu ovog katekizma je odlomak, doslovno uzet iz *Upute o štovanju euharistijskog misterija* a da se nigdje ne kaže da je to preuzeto. U tom odlomku — čiji teološki govor posve nadilazi stil i teološki izričaj ovog katekizma — snažno je izraženo cjelovito vazmeno otajstvo. Bit će korisno da taj odlomak — prema metodi »promatranja u zrcalu« — ovdje prenesemo:

»Stoga, misa ili večera Gospodnja ujedno i nerazdruživo jest:

— žrtva po kojoj žrtva križa biva trajnom;

— spomenčin smrti i uskrsnuća Gospodinova koji je rekao: »Ovo činite na moju uspomenu« (Lk 22, 19);

— sveta gozba na kojoj zajedničkim blagovanjem tijela i krvi Gospodnje Božji narod biva dionikom dobara pashalne žrtve, obnavlja novi savez što ga je Bog jedanput zauvijek sklopio s ljudima u Kristovoj krvi, te u vjeri i nadi predskazuje i pretječe eshatološku gozbu u kraljevstvu Očevu, naviještajući smrt Gospodinovu 'dok on ne dođe'.«⁵¹

Vrijedno je, s druge strane, da katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK ističe eklezijalnu dimenziju prinošenja mise: »Svetkovanje euharistije koje se vrši u misi jest čin ne samo Krista nego i Crkve«⁵². Kod toga autor katekizma ne misli samo na hijerarhijsku Crkvu nego i na sudjelovanje vjernika koji su »po sv. krstu osposobljeni da zajedno sa svećenikom u sv. misi prinose nebeskom Ocu Njegova Sina«⁵³.

Želimo još istaknuti da katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK ističe važnost i stvara vezu između mise i nedjelje, iako je taj odnos odveć moralno-pravni⁵⁴.

Katekizam SNAGOM DUHA (Subotica) u svojoj katehezi o euharistiji nije toliko išao u smjeru teološkog obrazloženja, nego je više — iako i tu odveć sažeto — išao prema liturgijskoj i duhovnoj primjeni, posvetivši posebnu pažnju štovanju Presvetog oltarskog sakramenta i primanju svete pričesti⁵⁵.

2. 3. SUDJELOVANJE VJERNIKA U LITURGIJI PREMA NAŠIM KATEKIZMIMA

Osnovni zakon euharistijskog bogoslužja — aktivno sudjelovanje vjernika — predmet je koji naši katekizmi nisu zaobišli. Autor katekizma S VJEROM U ŽIVOT tumači, iako odveć sažeto, u čemu se sastoji aktivno sudjelovanje u misi, a u taj liturgijski naglasak vjeroučenike upućuje ovim riječima: »*Sv. misa je čin vjernika* kojemu oni ne smiju prisustvovati 'kao tuđinci ili nijemi gle-

⁵⁰ Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 64.

⁵¹ Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 65; uzeto iz: Sveta kongregacija obreda, *Uputa o štovanju euharistijskog misterija*, hrv. prijevod izd. Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1967, br. 3 a.

⁵² Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 65.

⁵³ Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 65.

⁵⁴ Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 105.

⁵⁵ *Usp. Snagom Duha* (Subotica), 97—99.

daoci', nego tako da aktivno sudjeluju u svom činu.«⁵⁶ Na sličan se način izražava i katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI: »Mnogi kršćani zaboravljaju bit mise pa misi prisustvuju kao *gledaoci* u kinu ili kazalištu. No kod mise treba *sudjelovati*, i to ne samo pjesmom i recitiranjem već čitavim svojim životom«.⁵⁷

Što pak stvarno znači sudjelovati u misi, određenije upućuje katekizam SNAGOM DUHA (Subotica), u kojem se veli: »Kod svete mise (...) čitamo iz Staroga zavjeta i iz pisama apostola. Iz evanđelja slušamo živu Isusovu riječ. U propovijedi tumačimo Božju riječ. U Molitvi vjernika i mi odgovaramo Bogu svojim molitvama. (...) U drugom dijelu mise prikazujemo darove i bivamo poslušni Isusovoj riječi s Posljednje večere (...). Zajednica, prisutna ovom događaju, sluša Isusovu riječ koja poziva: »Uzmite i jedite« (Mt 26, 26). Pričesti pristupaju svi da bi primili Tijelo Gospodinovo.«⁵⁸

Aktivnom sudjelovanju u misi/euharistijskom slavlju posebnu pažnju posvećuje katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević). Ovaj katekizam bitno proširuje pojam aktivnog sudjelovanja u misi/euharistijskom slavlju. U katekizmu SNAGOM DUHA (J. Baričević) na više se mjesta — čak i tamo gdje nije riječ o euharistiji u užem smislu riječi — poziva vjeroučenike na važnost *pripreme* za euharistijsko slavlje, dapače potiče na formiranje stalnih liturgijskih grupa⁵⁹. U tijeku pak samog euharistijskoga slavlja, ovaj katekizam već u okupljanju vidi važnost sudjelovanja: »Kad se sastajemo da zajedno slavimo euharistiju, činimo što je *Isus činio na Posljednjoj večeri: kao Isusova zajednica okupljamo se*«⁶⁰. Naglasak sudjelovanja je tako stavljen na sam početak euharistijskog slavlja, u događaj okupljanja: »Važno je da se već na početku istinskije susretnemo i međusobno prepoznamo kao članovi Kristove zajednice.«⁶¹ Taj trenutak okupljanja, koji se zatim nastavlja dolaženjem svećenika k oltaru i pjevanjem prikladne pjesme, »pridonosi doživljavanju zajedništva i stvaranju unutarnjeg molitvenog raspoloženja«⁶². Zatim, to molitveno raspoloženje stvara se priznanjem »da smo grešnici«⁶³. I dalje, u tijeku euharistijskoga slavlja, sve je u ovom katekizmu poziv na sudjelovanje. Za Službu riječi se kaže: »Važno je da se *Služba Riječi* tako odvija da okupljena zajednica sve njezine dijelove može doživjeti kao *cjelinu* u kojoj je prisutno: naviještanje Božje riječi — Prihvatanje Božje riječi — Odgovor na Božju riječ.«⁶⁴ U tome i homilija ima značajno mjesto⁶⁵. Konačno, u euharistijskoj službi, tj. u drugom dijelu misnog slavlja, »činimo i govorimo ono što je *Isus činio i govorio* kad je sa svo-

⁵⁶ Katekizam *S vjerom u život*, 84.

⁵⁷ Katekizam *Bit čete mi svjedoci*, 68.

⁵⁸ Katekizam *Snagom Duha* (Subotica), 97.

⁵⁹ Usp. katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević): 29, 142, 143 itd.

⁶⁰ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 141.

⁶¹ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 141.

⁶² Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 141.

⁶³ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 141.

⁶⁴ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 142.

⁶⁵ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 143.

jim učenicima proslavio svoju *Posljednju i novu vazmenu (pashalnu) večeru*«, naime, »donosimo na oltar i prinosimo Bogu darove kruha i vina«⁶⁶. U euharistijskoj molitvi vjernici aktivno sudjeluju »poklicima i pjesmom«, što uz »izraz svećenikova glasa i njegovih gestâ (...) treba biti simbol (znak) kojim se izražava da se u tim trenucima, snagom Božjega Duha, nešto veliko događa«⁶⁷. Priprava za pričest i samo blagovanje Kristova tijela i krvi pod prilikama kruha i vina, na svoj je način poseban i bitan način aktivnog sudjelovanja u euharistijskom slavlju, kako naglašava ovaj katekizam⁶⁸. Aktivno se sudjelovanje konačno produbljuje u svakodnevnom životu, jer smo pozvani da »nastavimo živjeti euharistiju«⁶⁹.

U katekizmu KNJIGA O BOŽJEM NARODU dosta se detaljno ali ponajviše rubrikalno govori o aktivnom sudjelovanju u misi. Taj rubrikalni stil već se očituje uz uvodne obrede mise: »Svećenik pristupa oltaru i poljubi ga. Istodobno se izvodi *ulazna pjesma*. Onda se svi prekrize sa svećenikom koji govori: U ime Oca (...).«⁷⁰ Sličnim se riječima i dalje — na način prerečenih rubrika — govori o aktivnom sudjelovanju vjernika. Čak i onda kad govori o važnim trenucima sudjelovanja, autor ovog katekizma — ne ulazeći u dublja pitanja aktivnog sudjelovanja — odmah se spušta na rubrikalna upozorenja. Tako, kad uvodi u Službu riječi veli: »Sada (*sjedeći*, istaknuo autor) slušamo i razmatramo *Božju riječ* iz Svetoga pisma. Čita se obično odlomak iz poslanice kojeg apostola (ili iz Djela ap., ili iz Otkrivenja) — ili koji odlomak iz Starog zavjeta. U nedjeljama i većim blagdanima uzimaju se i po dva takva čitanja. Svako se čitanje završava ovako: *Riječ je Gospodnja*.«⁷¹

Katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK u vlastitim naglascima, i on pretežno rubrikalnim, više govori o obredima ili, bolje rečeno, o ceremonijama a manje o aktivnom sudjelovanju u misi. U Službu riječi uvodi: »(...) prvi dio sv. mise sadrži pjesme, pouke i molitve. — Sv. misa počinje 'ulaznom pjesmom', znakom križa i pozdravom misnika sakupljenom Božjem narodu.«⁷² Za sudjelovanje u euharistijskoj službi gotovo pretežni je naglasak stavljen na sakupljanju doprinosa: »Na Posljednjoj večeri apostoli su najprije pripremili stol i jelo. I mi kod oltara pripremamo kruh i vino, a tad se obično u crkvi skupljaju doprinosi vjernika pa je i taj naš mali dar vidljiv znak da smo sudionici žrtve. Dakako, važno je da uz kruh i vino prikažemo i sebe!«⁷³ Na posve udaljenom mjestu od kateheze o misi, dakle izolirano, autor katekizma poziva vjernike »da svjesno sudjeluju sa svećenikom. Na to nas upućuju obredi sv. mise.«⁷⁴

⁶⁶ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 144.

⁶⁷ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 145.

⁶⁸ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 147.

⁶⁹ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 149.

⁷⁰ Katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 221.

⁷¹ Katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 222.

⁷² Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 51.

⁷³ Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 52.

⁷⁴ Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 65.

O sudjelovanju u misi, ali samo djelomičnom, govori i katekizam MAČ DUHA. Taj katekizam, naime, nije dao prostora katehezi o misi u cijelosti, nego se usredotočio na sudjelovanje u pričesti. O tom sudjelovanju, u sebi veoma važnom i sržnom, ali ovdje viđenom gotovo izolirano od cjelovitog euharistijskog, tj. vazmenog slavlja, autor zornim riječima kaže: »Svećenik nam daje pojesti mali, bijeli, tanki komadić kruha, ali mi znamo da to nije običan kruh nego je to Tijelo Kristovo. Tako svećenik i kaže onima koji se pričešćuju, svakome napose: 'Tijelo Kristovo'. A svaki pričesnik odgovori: 'Amen'.«⁷⁵

2. 4. MORALNO-PRAVNI ODNOS PREMA NEDJELJNOJ MISI/EUHARISTIJSKOM SLAVLJU U NAŠIM KATEKIZMIMA

Jedan daljnji naglasak u našim katekizmima za krizmanike, u nekima vrlo uočljiv, jest sljedeći: nedjeljna misa kao dužnost i obveza.

Katekizam S VJEROM U ŽIVOT, vjeran svojoj antropološkoj metodi, u želji da mlade vjeroučenike ne opterećuje zakonima, jedini je katekizam koji misu ne stavlja »u dužnost«: »Nećemo im toliko govoriti da »moraju« na sv. misu. To su slušali dosad stalno na vjeronauku. Toga se sžete kad god susretnu svećenika. Govorit ćemo im što je ona za njih, što *dobivaju* u misi, kako se obogaćuju po njoj.«⁷⁶

Ostali naši katekizmi ne prešućuju moralnu obvezu nedjeljne mise. Katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević) tom pitanju prilazi obazrivo, s razumijevanjem za mlade, ali i s jasnim stavom: »Nedjeljom je potrebno naći vremena u kojem ćemo moći biti »badava« s Bogom i jedni s drugima. Potrebno je da nedjelja bude dan počinka i *slobodnog vremena za Boga i ljude* (osobito za *obitelji, kršćansku zajednicu i prijatelje*). (...) Mi smo dužni sastajati se u nedjelju da zajednički *slavimo euharistiju*«. ⁷²

Katekizam MAČ DUHA koji, inače, govori o vremenu za prijatelje, za Boga i za ljude, kao i prethodni⁷⁸, svoje moralno-pravno stanovište o nedjeljnoj misi temelji na Božjim i crkvenim zapovijedima: »Crkvena zapovijed, na temelju (...) Božje zapovijedi, izričito kaže da u nedjelje i sve zapovijedane blagdane vjernik mora dolaziti na slavlje svete mise«, i »teško griješi onaj vjernik koji bez razloga ne ide na misu«⁷⁹. Slično se odnosi prema obavezi nedjeljne mise i katekizam BIT ČETE MI SVJEDOCI: »Izostati od nedjeljne mise je, ako nema dovoljnih razloga, velika stvar jer to pokazuje da je barometar moje ljubavi prema Bogu vrlo nizak.«⁸⁰

Autor katekizma KNJIGA O BOŽJEM NARODU govori o obavezi nedjeljne mise ponajprije u starozavjetnoj intonaciji: »Bog je naredio da svakog

⁷⁵ Katekizam *Mač Duha*, 157.

⁷⁶ Katekizam *S vjerom u život*, 81.

⁷⁷ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 165.

⁷⁸ Katekizam *Mač Duha*, 39.

⁷⁹ Katekizam *Mač Duha*, 43.

⁸⁰ Katekizam *Bit čete mi svjedoci*, 79.

tjedna bude jedan dan za odmor i da ga čovjek posveti *Bogu*.⁸¹ Sretnija je formulacija koju ovaj katekizam povezuje uz prvu crkvenu zapovijed: »Prva crkvena zapovijed, o svetkovanju nedjelje i nekih blagdana, pomaže nam da se zajedničkim euharistijskim slavljem k Bogu uzdizemo i međusobno povezuje-mo. Ako nismo zapriječeni, rado ćemo osobito u tim danima prisustvovati *sve-toj misi*.«⁸² Ta pozitivna strana, koju ovdje izražava autor katekizma, očito ne umanjuje crkvenu zapovijed, nego iz nje izvlači svijetlu stranu, pristupačniju za mlade vjeroučenike.

Katekizam SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK, svoj odnos prema nedjeljnoj misi temelji na formulacijama s prijetećim sadržajem: »Što čeka one koji ne svetkuju dan Gospodnji? — One koji ne svetkuju dan Gospodnji čeka kazna na ovom i na drugom svijetu. — Što zapovijeda Bog u trećoj zapovijedi? — U trećoj zapovijedi Bog zapovijeda da prisustvujemo sv. misi i da držimo nedjeljni počinak.«⁸³ Koliko su takve formulacije daleko od duha zapovijedi, i Božjih i crkvenih, valjda osjeća i sam autor ovog katekizma, jer u završetku svojih od-govora ublaženo primjećuje: »Nedjeljni počinak Bog je odredio i za naše dob-ro: da se tjelesno i duševno odmorimo te osvježimo svoje snage za budući rad, a također da molitvom i sv. misom dobijemo nove milosti za naš kršćanski život.«⁸⁴

I kod ovog pitanja moramo napomenuti da ga katekizam SNAGOM DUHA (Subotica) ne dotiče, jer o nedjelji nigdje posebno ne govori.

2. 5. ZNAČENJE NEDJELJE I NEDJELJNE MISE ZA DUHOVNI ŽIVOT VJERNIKA

Pitanje značenja nedjelje i nedjeljne mise, u smislu primjene u vjerničkom životu, jako zaokuplja autore naših katekizama. Tom su pitanju naši katekizmi dali najviše prostora. Dakako, i ovdje u različitim pristupima i naglascima.

Autor katekizma S VJEROM U ŽIVOT, i ovdje zaokupljen duhovnim stan-jem mladih — ali s prenaplašenog psihološkog gledišta — sa sigurnošću koja se ne čini posve uvjerljivom, ovako vidi duhovnu korist mise: »Nastojimo u ka-tehezi progovoriti o sv. Misi kao o odgovoru na njihove potrebe duše. Samo tako će ih Misa nešto privući. (...) Oni traže Prijatelja. — Evo, u Misi susreću Prijatelja, snagu, čišćenje od grešnosti...«⁸⁵ Preko mise »Uskrsli Krist (...) ostvaruje svoju sakramentalnu prisutnost«⁸⁶, a primanjem pričesti »postize se vrhunac intimnosti prijateljstva«⁸⁷.

Nedjelja kao tjedna proslava Uskrsa i euharistijsko slavlje kao sržni događaj nedjelje, povlašteno su mjesto duhovne preobrazbe, što se u katekizmu SNA-

⁸¹ Katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 79.

⁸² Katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 211.

⁸³ Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 106.

⁸⁴ Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 106.

⁸⁵ Katekizam *S vjerom u život*, 81.

⁸⁶ Katekizam *S vjerom u život*, 83.

⁸⁷ Katekizam *S vjerom u život*, 85.

GOM DUHA (J. Baričević) izražava ovim bremenitim izričajem: »Svaka je nedjelja, kao svaki Uskrs, blagdan *slobode* i *novog života*, i u svakoj nam se euharistiji na otajstven način Kristova sloboda i Kristov život darivaju iznova. Mi se moramo sastajati da činimo ono što je Krist činio, moramo se sastajati i radosno zahvaljivati za sve što nam je Bog učinio. Da bi — iz nedjelje u nedjelju, iz euharistije u euharistiju — sav naš život postajao *Euharistija*.«⁸⁸ Na koji se način ostvaruje ta preobrazba »života« u »Euharistiju«, katekizam SNA-GOM DUHA (J. Baričević) razlaže u sadržajno bogatoj katehezi o misi/euharistijskom slavlju. To se već događa u samom početku euharistijskog slavlja, kad »priznajemo da nismo dovoljno braća«⁸⁹; zatim, to se događa i u Službi Riječi, kada je »potrebno prepustiti se Božjoj riječi da nam se sve dublje otkrivaju tajne neizrecive Božje i naše stvarnosti, da se ispunjamo udivljenjem i zahvalnošću (...), da nam se naša slavlja i naš život sve više pretvaraju u *euharistiju*«⁹⁰; kada, konačno, pričešćujući se govorimo 'Amen', »izričemo spremnost da prihvatimo sve ono što za naš život proizlazi iz naše 'pričesti', tj. našeg potpunog zajedništva s Kristom i zajedništva jednih s drugima«⁹¹. Nedjeljno je euharistijsko slavlje u *cijelosti* — prema ovom katekizmu — izvor i središte duhovnog vjerničkog života, te kršćani danas, kao i u drevna vremena, »znaju da bez Euharistije ne mogu živjeti«⁹².

Drugi naši katekizmi duhovno značenje mise vide s drugačijih gledišta, nerijetko na izoliran način, izdvajajući npr. pričest iz cjelovitog doživljavanja mise/euharistijskog slavlja, ili se pak radije zaustavljaju na štovanju Euharistije kao trajnom sakramentu. Na taj se način gubi ravnoteža u odnosima euharistijskog otajstva.

U katekizmu SNA-GOM DUHA (Subotica), dotiče se, ali odveć rubno, obnoviteljsku snagu Božje riječi, koja nas »zbližava«, i »na koju odgovaramo molitvom«⁹³, dok je najveći dio kateheze o Euharistiji posvećen pričesti i Presvetom Oltarskom Sakramentu, što ilustrira i ovaj odlomak: »Po pričesti bivamo sudionici Isusovog božanskog života (...) Na često primanje pričesti Crkva poziva i bolesne. Susret s Kristom Euharistije je moguć i na druge načine. Kada u župi imamo klanjanje, tada je naša dužnost da se u ime cijele biskupije i Crkve klanjamo Gospodinu. Vjernik će često kada mu se pruži prilika i preko dana pohoditi crkvu i pokloniti se Presvetom Oltarskom Sakramentu.«⁹⁴

Dok se tako u navedenom katekizmu — po sebi utemeljeno i u duhu kršćanske-katoličke tradicije — preporučuje poklon Presvetom Oltarskom Sakramentu i »preko dana«, nedostaje valoriziranje cjelovitog euharistijskog slavlja, napose nedjeljnog, jer se o nedjelji i ne govori⁹⁵.

⁸⁸ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 165.

⁸⁹ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 141.

⁹⁰ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 143.

⁹¹ Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 148.

⁹² Katekizam *Snagom Duha* (J. Baričević), 140.

⁹³ Katekizam *Snagom duha* (Subotica), 97.

⁹⁴ Katekizam *Snagom duha* (Subotica), 98.

⁹⁵ Usp. katekizam *Snagom Duha* (Subotica), 96—99.

U katekizmu BIT ČETE MI SVJEDOCI, opet se, gotovo posve izdvojeno, govori o duhovnom značenju sv. pričesti. Značajno je da se o pričesti najprije govori u katehezi koja prethodi katehezi o misi, odnosno kratkom i suhom shematskom prikazu mise⁹⁶. Sva je duhovna poruka svedena na pripremu i zahvalu za svetu pričest⁹⁷. A veza s nedjeljom izražena je usputno i opet samo u vezi s pričestću a ne s čitavom misom: »Sveta pričest umnožava milost posvetnu, oporašta lake grijeha (...) A koliki su tako nehajni da bi je češće primali? No ti odluči da ćeš je primiti svake nedjelje, a u tjednu kad budeš mogao« (podcrtao BŠ)⁹⁸.

Važno mjesto Euharistije u vjerničkom duhovnom životu, ali opet na odvojeni način, ističe katekizam MAČ DUHA. U tom se katekizmu sadržajnim odlomcima prikazuje pričest kao sudjelovanje u Isusovu uskrsnom životu. Pričest je naime »najbolji znak uskrsnuća«⁹⁹. Odatle i velika važnost što je pričest ima za život vjernika: »Tu mi sami ulazimo u Uskrsnuće. Započinjemo živjeti ono što će se ispuniti tek na kraju povijesti. Duh Sveti koji je završio pretvorbu kruha u Tijelo i vina u Krv, djeluje i u nama, i nas mijenja: od običnih grešnih ljudi u djecu Božju, u Isusovu braću i sestre, u nova stvorenja, u bogolika bića.«¹⁰⁰ Iz citiranog je odlomka vidljivo da pričest dolazi iz »pretvorbe«, dakle iz mise/euharistijskog slavlja, pa je propust da o tom cjelovitom slavlju nema govora u katehezi o Euharistiji¹⁰¹.

Smjerajući očito na nedjelju i na nedjeljno misno slavlje, ovaj katekizam — na način blizak za mlade vjeroučenike — upozorava mlade na važnost prijateljevanja s Bogom: »Čovjek mora imati vremena za čovjeka, prijatelja. — Kako bismo onda mogli biti Božji prijatelji i saveznici, kako bismo mogli živjeti njegovim životom vjere, nade i ljubavi — kada ne bismo imali vremena da se posebno s njim porazgovorimo. (...) U tjednu je sveto vrijeme svaka nedjelja.«¹⁰²

Katekizam KNJIGA O BOŽJEM NARODU, inače obilan u katehezama o Euharistiji, ali na posve razlomljen način¹⁰³, ističe duhovno značenje nedjelje i nedjeljne mise. Nedjelja je dan »za obnovu tjelesnih i duševnih snaga« i dan kada »kršćanska obitelj ide po mogućnosti zajedno na bogoslužje (k sv. misi)«¹⁰⁴. Duhovno-vjernički učinak nedjeljne mise je — prema ovom katekizmu — važan i divan: »U nedjelju kod svete mise vidim oko sebe: — seljake, radnike, gospodare, liječnike, činovnike, inženjere, itd... — bogate i siromahe, — mlade i stare. Svi blagujemo isti euharistijski Kruh. Isus nas ujedinjuje kao braću, kao udove istoga tijela.«¹⁰⁵ O duhovnim učincima pričesti govori se u

⁹⁶ Usp. katekizam *Bit čete mi svjedoci*, 68.

⁹⁷ Katekizam *Bit čete mi svjedoci*, 69.

⁹⁸ Katekizam *Bit čete mi svjedoci*, 69.

⁹⁹ Katekizam *Mač Duha*, 161.

¹⁰⁰ Katekizam *Mač Duha*, 161.

¹⁰¹ Usp. katekizam *Mač Duha*, 156—163.

¹⁰² Katekizam *Mač Duha*, 37.

¹⁰³ Usp. katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 154—158; 161—162; 203; 221—227.

¹⁰⁴ Katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 79.

¹⁰⁵ Katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 203.

ovom katekizmu i na drugom mjestu, dok se npr. o duhovnoj snazi Božje riječi ne posvećuje posebna pažnja¹⁰⁶.

Konačno, u katekizmu SREDNJI KRŠĆANSKI NAUK — u katehezama koje dotiču Euharistiju — stalno se donosi sažetak pod naslovom »Primjena na život«¹⁰⁷. U tim se sažecima, na način i izraz svojstven ovom katekizmu, iznose poticaji — po sebi vrijedni — ali najčešće povezani uz štovanje Presvetog Oltarskog Sakramenta¹⁰⁸ ili uz svetu pričest, opet na posve izoliran način¹⁰⁹. Kada pak autor izvlači duhovne poticaje iz cjelovitog sadržaja svete mise, tada prenaglašeno mjesto ima pasionski karakter mise: »Isus Krist je trpio i umro na križu da nam pokaže, kako nas svakog pojedinca neizmjerljivo ljubi i da zorno pokaže kako je grijeh neizrecivo zlo. Zato neka ti križ bude svetinja, znak tvoga spasenja. Poštuj križ i pozdravi ga kad ga vidiš izložena u našim domovima i na raskršćima naših cesta.«¹¹⁰

Ovaj katekizam, međutim, dobro ističe — kao i katekizam SNAGOM DUHA (J. Baričević)¹¹¹ — duhovnu važnost nedjeljne propovijedi: »Nedjelja je dan Božji i dan kršćanske duše. Zato prisustvuj rado kršćanskom nauku i slušaj pažljivo propovijed da što bolje upoznaš svoju vjeru i svoje kršćanske dužnosti.«¹¹² Ali ni na tom, upravo citiranom mjestu, gdje bi se očekivalo, autor katekizma ne poklanja važnosti duhovnoj snazi same Božje riječi koja je valjda i za njega, izvor nadahnuća i za homiliju/propovijed i za duhovni život vjernika.

Tako sam vidio naše katekizme za krizmanike u sadržaju koji sam izabrao. Nisam imao nakanu davati »školsku ocjenu«, ali je već iz ovdje iznesenoga vidljivo koji su katekizmi više a koji manje uspjeli izraziti i važnost nedjelje i nedjeljnog euharistijskog slavlja, i cjelovitost u iznošenju tog pitanja, podjednako važnog za navještaj vjere kao i za liturgiju. Bilo bi vrijedno vidjeti kako su drugi naši katekizmi, napose oni za Prvu pričest, valorizirali ovdje tretirana pitanja. U jednom, još većem radu, to bi bilo i potrebno, jer su zacijelo neki autori katekizama govor o Euharistiji zamislili kontinuirano, tj. podjelivši sadržaje o Euharistiji u različite katekizme. No, neka mi dopuste primijetiti da bi govor o Euharistiji trebao biti *cjelovit* u katekizmu za krizmanike kao i u katekizmu za Prvu pričest. Razlika bi trebala biti — kako mislim — u tome da za krizmanike bude na »odrasliji« način.

Nego, u nastavku ću nešto reći o naglascima koje smatram posebno važnima za navještaj vjere. Ti su naglasci u nekim našim katekizmima za krizmanike više, a u nekima manje vidljivi. U nekima pak nikako. Ovdje ih ističem kao

¹⁰⁶ U tom se katekizmu o Božjoj riječi govori rubrikalno (usp. katekizam *Knjiga o Božjem narodu*, 222).

¹⁰⁷ Usp. katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 50, 65, 106, 121 itd.

¹⁰⁸ Usp. katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 50.

¹⁰⁹ Usp. katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 56.

¹¹⁰ Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 65.

¹¹¹ Usp. *ovdje*, 26–27.

¹¹² Katekizam *Srednji kršćanski nauk*, 106.

»natuknice« ili sugestije za katehezu o euharistijskom slavlju i Danu Gospodnjem, odnosno nedjelji.

3. LITURGIJSKE NATUKNICE ZA KATEHEZU O EUHARISTIJSKOM SLAVLJU I DANU GOSPODNJEM

Na nama nije da definiramo modele kateheze o euharistijskom slavlju i Danu Gospodnjem. To je posao katehetičara. Kateheza, naime, ima svoje ciljeve i svoju metodu. Liturgičar može upozoriti na propuste i pružiti određene natuknice. Ovo potonje sačinjava završni dio našeg razmišljanja o euharistijskom slavlju i danu Gospodnjem u našim aktualnim katekizmima za krizmanike. Htjeli bismo pokazati kako je liturgija u cijelosti, ali napose preko nedjeljnog euharistijskog slavlja, nadasve važno *katehetsko mjesto*, u stanovitom smislu »locus catecheticus«. Učinit ćemo to — da se podsjetimo — metodom »promatranja u ogledalu«, stavljajući naše katekizme, tj. panoramičku sliku i poglavite naglaske, što smo gore iznijeli, pred smjernice koncilskih i pokoncilskih dokumenata i, još više, pred same liturgijske tekstove.

3. 1. NEDJELJNO EUHARISTIJSKO SLAVLJE KAO MODEL-SLAVLJE POVIJESTI SPASENJA

Liturgija je svoj bitni sadržaj i svoj ritam satkala u najtješnoj prožetosti s nedjeljom/Danom Gospodnjim. Nedjelja je, naime, »temelj i jezgra čitave liturgijske godine«¹¹³. Taj dan je, prema izvornoj praksi Crkve, već od apostolskih vremena »prvotan blagdan«¹¹⁴. U tijeku povijesti, umnažanjem različitih blagdana i svetkovina, izvorno značenje nedjelje se našlo zagušenim, pa koncil Vatikanski II s pravom upozorava da se nedjelji »druga slavlja, osim doista najznačajnijih, ne pretpostavljaju«¹¹⁵.

Ali, ako je nedjelja temelj i jezgra liturgijske godine, to je zbog toga što je misa/euharistijsko slavlje temelj i jezgra nedjelje/Dana Gospodnjeg. Po tom se slavlju, naime, obnavlja »spomen-čin muke, uskrsnuća i proslave Gospodina Isusa«¹¹⁶. Upravo preko nedjeljnog euharistijskog slavlja, kao model-slavlja — kada su se »vjernici dužni sastati zajedno, da slušaju Božju riječ i da sudjelujući kod Euharistije slave spomen-čin muke, uskrsnuća i proslave Gospodina Isusa«¹¹⁷ — Crkva »tijekom godine razvija čitavo Kristovo otajstvo od utjelovljenja i rođenja do uzašašća, do duhovskog dana i očekivanja blažene nade i dolaška Gospodnjeg«¹¹⁸. Zato je potrebno da se vjernicima »od samog početka vjerske pouke nedjelja prikazuje i naglašava kao iskonski blagdan, kad treba da se nađu na okupu«¹¹⁹.

¹¹³ *Sacrosanctum Concilium*, br. 106.

¹¹⁴ *Sacrosanctum Concilium*, br. 106.

¹¹⁵ *Sacrosanctum Concilium*, br. 106.

¹¹⁶ *Sacrosanctum Concilium*, br. 106.

¹¹⁷ *Sacrosanctum Concilium*, br. 106.

¹¹⁸ *Sacrosanctum Concilium*, br. 102.

¹¹⁹ *Uputa o štovanju euharistijskog misterija*, br. 25.

U središtu nedjeljnog euharistijskog slavlja je, dakle, otajstvo Krista preko kojeg se očituje sveukupno otajstvo povijesti spasenja. Upravo to otajstvo je u središtu kateheze: »Pri izlaganju bilo kojeg vjerskog pitanja, katehista mora dobro istaknuti kako je otajstvo Krista središte toga pitanja; kako je Crkva to pitanje tumačila i definirala, i kako ga slavi, ostvaruje i u njem sudjeluje u liturgiji i u praksi kršćanskog života« (potcrtao BŠ)¹²⁰. Liturgija je tako u cijelosti, ali napose u nedjeljnom euharistijskom slavlju — kako ćemo upravo vidjeti — dragocjena kateheza na djelu¹²¹.

3. 2. EUHOLOGIJSKI SADRŽAJ NEDJELJNOG EUHARISTIJSKOG SLAVLJA KAO INSPIRATIVNO MJESTO ZA KATEHEZU

Otajstvo Krista se u nedjeljnom euharistijskom slavlju ponajprije izražava preko misnih molitava, u tzv. euhologijskom sadržaju mise. Smatramo da bi kateheza bila obogaćena kada bi — između ostalih svojih izvora — poruku nalazila u tom nedjeljnom euhologijskom pologu¹²². Već se, naime, u tzv. maloju euharistijskoj euhologiji — mislimo poglavito na nedjeljna euharistijska slavlja — izražava otajstvo spasenja što se dogodilo u Isusu Kristu. Među takve molitve se ubraja npr. zborna molitva u euharistijskom slavlju, u kojoj »dolazi do izražaja značaj slavlja«¹²³. Nadamo se da bi mnoge zborne — ali i druge misne molitve iz male euholije — mogle osvijetliti pojedine kateheze. Za primjer donosim zbornu molitvu jedanaeste nedjelje kroz godinu, kao moguću ilustraciju kateheze o Božjim zapovijedima:

»Bože, jakosti onih što se u te uzdaju, čuj naše molbe: bez tebe smo slabi i nemoćni. Krijepi nas vazda svojom milošću da ti u vršenju *tvojih zapovijedi* voljom i djelom omilimo« (podcrtao BŠ).¹²⁴

Kao ilustraciju ili popratni tekst uz katehezu o nedjeljnom pohađanju mise/euharistijskog slavlja donosim *popričesnu* molitvu jedanaeste nedjelje kroz godinu:

»Gospodine, primili smo tvoje darove. Daj da *čestim slavljenjem* ovog otajstva napredujemo u spasenju« (podcrtao BŠ)¹²⁵.

Snažne molitvene formulacije povijesti spasenja, još cjelovitije i dublje izražene, možemo naći u tzv. *velikoj misnoj euhologiji*¹²⁶. Tamo nailazimo na odista teološki bremenite izričaje vjere. Začudno, samo se u jednom našem katekizmu za krizmanike donosi — kao osvijetljavajući tekst — koja molitva iz

¹²⁰ Sveti zbor za klerike, *Opći katehetski direktorij*, izd. KS, Zagreb 1972, br. 45.

¹²¹ Katehetski direktorij talijanskih biskupa, *Il rinnovamento della catechesi*, br. 113.

¹²² Malom misnom euhologijom zovemo jednostavne i kratke misne molitve kao što su *zborna, darovna, popričesna* i sl.

¹²³ *Opća uredba rimskog misala*, br. 32.

¹²⁴ *Nedjeljni i blagdanski misal* (godine ABC), izd. KS, Zagreb 1976, str. 174.

¹²⁵ *Nedjeljni i blagdanski misal*, 177.

¹²⁶ Pod pojmom *velika misna euhologija* misli se na složenije i veće misne molitve kao što su *prefacije, euharistijske molitve, svečane blagoslovne molitve* i sl.

velike misne euhologije¹²⁷. Zacijelo bi izabrani odlomci iz više od osamdeset prefacija, koliko ih ima obnovljeni misal, osnažili pojedine kateheze. Tako bi, kao polazište za razmišljanje ili kao popratni tekst za katehezu o vazmenom otajstvu dobro stajalo predslavlje nedjelja kroz godinu br. 4, dakako između mnogih drugih mogućih odlomaka iz brojnih prefacija. Evo tog teksta:

»Svojim je rođenjem obnovio starog čovjeka, svoji trpljenjem uništio naše grijehe, uskrsnućem od mrtvih dao nam pristup u vječni život a uzašašćem k Ocu otvorio nam rajska vrata«.¹²⁸

Na važnost liturgijske molitve u vjerničkoj formaciji upozoravaju i naši biskupi u dokumentu *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, u kojem se kaže: »Za kršćansko sazrijevanje u vjeri posebno je važno uvođenje u autentično doživljavanje i razumijevanje liturgijskih molitvenih slavlja. Stoga se u *religioznom odgoju i katehezi svih dobi* mora posebna briga posvećivati upoznavanju s liturgijskom molitvom: sa slavljenjem euharistije i drugih sakramenata, s liturgijskim slavljenjem pojedinih časova tijekom dana, tj. Časoslovom Božjega naroda, i s drugim liturgijskim molitvenim slavljinama.«¹²⁹

Služeći se euhologijskim sadržajem — i ne samo iz misnih slavlja nego i iz drugih liturgijskih slavlja — i uzimajući ga kao važno katehetsko mjesto (*locus catecheticus*), kateheza ne bi samo obogatila sebe, nego bi istovremeno dublje upućivala na liturgiju.

3. 3. NEDJELJNO EUHARISTIJSKO SLAVLJE KAO POVLAŠTENI NAVJESTITELJSKI TRENUTAK

Čini nam se da bi naša kateheza pružala dobru uslugu navještaju vjere kada bi nedjelju — napose u euharistijskom slavlju — smatrala kao navjestiteljski dan u najizvornijem smislu riječi. No, nije li pokoncilska kateheza, razvijajući se često u nedostatnoj povezanosti s liturgijom — što kao prigovor vrijedi, u obrnutom smjeru, i za liturgiju — ušla u stanovitu opasnost da preveć naglasi važnost pouke »u tjednu« a zapusti pouku u »Dan Gospodnji«?

Nedjeljno euharistijsko slavlje je oduvijek u sebi nosilo navjestiteljsku ulogu, te se može reći da je ono, napose u nekim svojim pojedinostima, *trajna i osnovna kateheza*. Tamo se — u nedjeljnom euharistijskom slavlju — više nego drugdje, vjernicima »obilno *lomi kruh dobre nauke* i kruh euharistije u okviru jednog čina službe Božje« (potcrtao BŠ)¹³⁰.

¹²⁷ U katekizmu *Snagom Duha* (J. Baričević) tumačenje mise obilno se osvjetljuje samim liturgijskim tekstovima. Tamo se npr. donosi zbornu molitvu od svetkovine Duhova (str. 141), zaključnu doksologiju euharistijske molitve (str. 145), čak i cjeloviti tekst četvrte euharistijske molitve (str. 146—147).

¹²⁸ *Nedjeljni i blagdanski misal*, 299.

¹²⁹ *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, 76.

¹³⁰ Apostolska pobudnica pape Ivana Pavla II, *Catechesi tradendae*, br. 67. Taj važan dokumenat za katehezu, po našem mišljenju škrto i nedostatno govori o odnosu kateheze i liturgije (usp. hrvatski prijevod u *Glas Koncila*, br. 24/1979, str. 1—16).

Kod onoga što smo nazvali povlašteni navjestiteljski trenutak ili dan trajne i osnovne kateheze, mislimo na drugi važan sloj u nedjeljnom euharistijskom slavlju — prvi je, vidjeli smo, euhologijski sloj — tj. na *nedjeljni lekcionar* i ona mjesta koja zovemo *posadašnjenje* (homilija, uvodna i otpusna riječ, komentar).

Nedjeljni lekcionar predstavlja zlatnu nit povijesti spasenja. Ni u jednom se biblijskom izboru — ni u liturgiji ni u drugim mogućim izborima iz Sv. Pisma, kao npr. u pučkoj pobožnosti, u duhovnim pokretima — na izražava tako cjelovito otajstvo Krista kao u nedjeljnom lekcionaru. Stvar je katehetičara kako će sadržaj i ritam nedjeljnog lekcionara integrirati u program i u ciljeve kateheze. Očito je da u tome još nije došlo do pravilnog vrednovanja. Ne može se reći da u našim katekizmima nema svetopisamskog sadržaja¹³¹, nego da izbor svetopisamskih odlomaka često ide u raskorak s liturgijskim izborom¹³². Naša kateheza će morati — u smjeru sve dublje suradnje s liturgijom — više voditi računa o napomeni što se nalazi u predgovoru obnovljenog nedjeljnog lekcionara: »Nadati se je da će trajno čitanje i tumačenje Svetog Pisma — koje novi Red čitanja predviđa u euharistijskom slavlju — vrlo uspješno pridonijeti te se postigne ona svrha što ju je II vatikanski sabor ponovljeno naglasio, a papa Pavao VI ovako izrazio: 'A sve je to upravo tako uređeno da se u vjernicima budi sve veća glad Božje riječi kojom se narod Novog saveza, pod vodstvom Duha Svetoga, gotovo sili na savršeno jedinstvo u Crkvi. (...) Plod će svega toga biti taj da će, prema Drugom vatikanskom saboru, Svete knjige biti svima i nepresušno vrelo duhovnog života, i *poglaviti predmet kršćanske pouke* i jezgra svake teološke izobrazbe« (potcrtao BŠ)¹³³.

¹³¹ O prozetosti naših katekizama svetopisamskim pologom vidi: M. ZOVKIĆ, *Biblija u našoj katezezi*, u *Naša kateheza i Drugi vatikanski sabor*, 35—56.

¹³² Liturgija ima svoj hod koji se očituje u ritmu liturgijske godine (otajstva spasenja) i u trogodištu (Lekcionar ABC). Kateheza ima svoj program, i svoj ritam, različit od liturgijskog. O približavanju, usklađivanju i međusobnom isprepletanju ta dva ritma, u svjetskoj se i našoj katehetskoj teoriji i praksi već dugo raspravlja i ulažu se napor da se pronađu zadovoljavajuća rješenja s obzirom na vrlo složen odnos između kateheze i liturgije. Od teorijske literature u ovom kontekstu spominjem knjigu katehetičara Emilija ALBERICHA *Catechesi e prassi ecclesiale*, Ed. ELLE DI CI, Torino, 1982, osobito str. 227—242 (hrv. izd. *Kateheza i crkvena praksa*, izd. Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1986, osobito str. 199—212). Od literature namijenjene prvotno katehetskoj praksi posebno bih istaknuo neke naše novije katekizme u kojima je očito nastojanje da se približe i međusobno prožmu specifični ritmovi liturgije i kateheze (npr. katekizme »*Pozvani na gozbu*«, »*Pođimo zajedno*«, »*Put u slobodu*« i »*Snagom Duha*« Josipa BARIČEVIĆA, Ane ZELIĆ i suradnika). Od crkvenih dokumenata, inspirativnih i poticajnih u tom smislu, izdvojio bih pastoralnu notu talijanskih biskupa o Danu Gospodnjem, u kojoj se naglašava: »Liturgijska je godina stoga idealni putovod svakoj zajednici koja želi rasti u vjeri; ona je *ujedno uporište i objedinište različitih putovoda kateheze* i sakramentalnog slavlja (potcrtao BŠ) (Pastoralna nota talijanskih biskupa, *Dan Gospodnji*, izd. KS, Zagreb, 1985, br. 23). — Ipak, smatram da će u nas trebati uložiti još mnogo više truda, i teorijski i praktično, u uspostavljanju još adekvatnijeg i stvaralačnijeg odnosa između kateheze i liturgije.

¹³³ *Rimski misal — Red čitanja — Nedjeljna čitanja A*, izd. KS, Zagreb 1971, XII, br. 10.

Nedjeljno posadašljenje Božje riječi — preko homilije i drugih oblika prenošenja poruke — predstavlja trajnu i osnovnu pouku. Pri tom su u pitanju vjernici koji su već katehizirani, već uvedeni u sakramente — u nekom je smislu već za njih obavljena i kerigma i mistagogija — ali im je, uza sve to potrebna trajna »kateheza«, trajna pouka u vjeri.

Poglavito mjesto te trajne pouke u vjeri je nedjeljna homilija. Valja se podsjetiti na riječi Drugog vatikanskog sabora: »Homilija se veoma preporučuje; ona je dio same liturgije. Njome se tijekom liturgijske godine na temelju svetog teksta tumače *otajstva vjere i pravila kršćanskog života*. Neka se to nikako ne propušta, osim zbog teškog razloga, *nedjeljama* i zapovijedanim blagdanima na misama koje se služe uz učešće naroda« (potcrtao BŠ)¹³⁴. Homilija, dakle, ima važnu *katehetsku* vrijednost, jer tumači »otajstva vjere i pravila kršćanskog života«, što je i primarni program i cilj kateheze. Izvanrednu važnost nedjeljne homilije za život vjere ovako ocrtava dokument *Evangelii nuntiandi*: »Vjernici koji se okupljaju kao vazmena Crkva što slavi blagdan Gospodina prisutna u svojoj sredini, od toga propovijedanja (govor je o homiliji, opaska BŠ) mnogo očekuju i doista primaju mnoge plodove samo ako je ono jednostavno, jasno, izravno, prilagođeno, duboko priljubljeno evanđeoskoj nauci i vjerno crkvenom Učiteljstvu, ako je nošeno uravnoteženim apostolskim žarom što proizlazi iz same naravi tog propovijedanja koje je puno nade, koje hrani vjeru, rađa mir i jedinstvo. Mnoge župske i druge zajednice žive i jačaju zahvaljujući nedjeljnoj homiliji koja ima takve značajke.«¹³⁵

Želimo još naglasiti da su i druga mjesta u nedjeljnom euharistijskom slavlju važna kap obogaćenje navjestiteljske uloge Dana Gospodnjeg: *uvodna riječ* predsjedatelja euharistijskog slavlja, koja povezuje zajednicu i sadržaj slavlja i već nagoviješta temeljnu poruku; *završna* (otpusna) riječ predsjedatelja slavlja, u kojoj se daje »zadatak« što izlazi i iz cjelovite poruke, zadatak koji će kadikad opomenuti sudionike — napose djecu i mlade — na nužnost kateheze u tjednu; prigodni liturgijski *komentar*, npr. u jakim trenucima određene zajednice — početak liturgijskih jakih vremena, velika i važna slavlja nacionalnog ili pokrajinskog značenja, podjeljivanje sakramenata i sl. Takvi bi se komentari — kao i druga mjesta navjestiteljskog karaktera — mogli »rađati« u tjednoj katehezi ili u posebnim liturgijskim grupama¹³⁶.

ZAKLJUČAK

Sadržaj naših katekizama o euharistijskom slavlju i Danu Gospodnjem, naša zapažanja o tom i liturgijske natuknice za »suživot« i dublji dijalog izme-

¹³⁴ *Sacrosanctum Concilium*, br. 52.

¹³⁵ Apostolski nagovor pape Pavla VI, *Evangelii nuntiandi*, izd. KS, Zagreb 1976, br. 43.

¹³⁶ U katekizmu *Snagom Duha* (J. Baričević) na više se mjesta potiče na tjednu pripravu za nedjeljna euharistijska slavlja (npr. str. 29, 149). Taj katekizam čak pretpostavlja i potiče na formiranje liturgijskih grupa koje bi trebale trajno djelovati u župnim zajednicama (str. 142, 143).

đu liturgije i kateheze — što je bio cilj ovog rada — ne bi valjalo shvatiti kao pojednostavljenu želju da se svu katehezu »preplavi« liturgijom. Kateheza, naime, zahvaća vrlo široko područje navještaja vjere. U njoj se podjednako mora odražavati i Biblija i teologija, i liturgija i duhovnosti, i mnoga područja ljudskog izražavanja. Kateheza mora u svemu tome nalaziti izvor za svoje programe i ciljeve. Čini nam se ipak da u tom velikom izvoru katehetskih programa liturgija mora imati povlašteno mjesto. S pravom se kaže da liturgija »ne iscrpljuje svu djelatnost Crkve«¹³⁷, ali kad je riječ o odnosu s katehezom, valja ponovno naglasiti da je ona neizostavno i primarno katehetsko mjesto, *locus catecheticus*, kako smo pokazali na prethodnim stranicama.

Ovaj rad u kojem smo vidjeli koju važnost u sebi nosi nedjelja, napose u svojem euharistijskom slavlju, očituje, dakle, nužnost interdisciplinarnе suradnje ne samo između liturgije i kateheze nego i šireg kruga navjestiteljskih struka. Tek će integrativni pristup navjestiteljskom poslu — ne samo po razini stručnosti nego podjednako, ili još više, po formacijsko-svjedočkoj razini — donositi one plodove koje svi istinski navjestitelji željno i hitno očekuju.

¹³⁷ *Sacrosanctum Concilium*, br. 9.